

Cultural observation (identification of cultural and social priorities of Khosuf city)

Mohammadali Talebi

Assistant Professor, Department of Sociology, Payame Noor University, Tehran, Iran (Corresponding author).

M.talebi@pnu.ac.ir

 0000-0001-6822-2046

Zahra Alizadeh Birjandi

Associate Professor of Birjand University History Department, Birjand, Iran.

zalizadehbirjandi@birjand.ac.ir

 0000-0003-2141-9241

Abstract

The city of Khosf in South Khorasan with a population of 5,716 people is one of the small and old cities that, due to the distance of 36 kilometers from the center of the province, has remained pristine and untouched in terms of many cultural issues. Considering the globalization and mediaization of culture and the absorption of local cultures in the global culture, cultural observation of cities with this characteristic, while identifying the priorities of cultural and social issues and problems, will help to preserve its cultural values. . This article aims to identify the cultural and social issues and priorities of the city of Khosf with a qualitative method and with the help of in-depth interviews with 21 informants and experts. Based on the results of issues such as: immigration, belonging and social commitment, leisure spaces, economic problems, family challenges, social issues, the most important issues of Khosf and its cultural priorities are: the issue of employment in two dimensions, the revival of local activities and entrepreneurship in the agricultural sector and industries related to It is teaching life skills to families in order to reduce social harms, increasing the self-confidence of young people, paying attention to student spaces and investing in the city's youth and teenagers, and expanding various and attractive leisure spaces to keep the young generation in the region and follow up on migration. . The most important measures taken are the holding of lifestyle meetings, individual counseling, soliciting donations from donors, coordination with provincial textile festivals, and promotion of easy marriage.

Keywords: Cultural priorities, Cultural observation, Khusuf, General culture.

رصد فرهنگی و اجتماعی (شناسایی اولویت‌های مورد نیاز فرهنگ عمومی در خوسف)

محمدعلی طالبی

استادیار جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
M.talebi@pnu.ac.ir

0000-0001-6822-2046

زهرا علیزاده بیرجندی

دانشیار گروه تاریخ دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

zalizadehbirjandi@birjand.ac.ir

0000-0003-2141-9241

چکیده

شهر خوسف در خراسان جنوبی از شهرهای کوچک و قدیمی است که به لحاظ بسیاری از مسائل فرهنگی بکر و دست‌نخورده باقی مانده است. با توجه به امر جهانی شدن و رسانه‌ای شدن فرهنگ و جذب فرهنگ‌های بومی در فرهنگ جهانی، رصد فرهنگی و اجتماعی شهرهایی با این ویژگی، ضمن شناسایی اولویت‌ها مسائل و مشکلات فرهنگی و اجتماعی به حفظ و نگهداشت داشته‌های فرهنگی کمک خواهد کرد. شناخت فضای فرهنگی منطق مختلف کشور شامل کالبدشکافی مسائل فرهنگی موجود در جامعه؛ بررسی وضعیت موجود فرهنگی - اجتماعی جامعه، به عبارت دیگر یعنی کشف آنچه در عینیت فرهنگی جامعه در حال اتفاق افتادن است، راه‌گشا برنامه‌ریز اجتماعی و فرهنگی خواهد بود. این مقاله با هدف شناسایی مسائل و اولویت‌های فرهنگی و اجتماعی شهر خوسف با روش کیفی و کمک مصاحبه‌های عمقی از ۲۱ نفر از مطلعین و صاحب‌نظران سعی به احصاء این مسائل دارد. بر اساس نتایج مسائلی چون: مهاجرت، تعلق و تعهد اجتماعی، فضاهای فراغتی، مشکلات اقتصادی، چالش‌های خانواده، مسائل اجتماعی مهم‌ترین مسائل خوسف و اولویت‌های فرهنگی آن عبارت‌اند از: مسئله اشتغال در دو بُعد احیای فعالیت‌های بومی و کارآفرینی بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن آموزش مهارت‌های زندگی به خانواده‌ها در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی افزایش خودباوری جوانان توجه به فضاهای دانش‌آموزی و سرمایه‌گذاری روی جوانان و نوجوانان شهرستان و گسترش فضاهای فراغتی گوناگون و جذاب برای نگره‌داشتن نسل جوان در منطقه و پیگیری از مهاجرت است. مهم‌ترین اقدام‌های صورت‌گرفته برگزاری جلسه‌های سبک زندگی است مشاوره فردی جلب کمک‌های خیران هماهنگی با جشنواره‌های استانی پارچه‌بافی و ترویج ازدواج آسان بیان شده است.

کلیدواژه‌ها: اولویت‌های فرهنگی، رصد فرهنگی، خوسف، فرهنگ عمومی.

شاپای الکترونیک: ۶۵۵X-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی فرهنگی

doi 10.22034/SCS.2023.405345.1465

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظریات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی نمی‌باشد.

مقدمه و بیان مسئله

اصطلاح فرهنگ دارای معانی و مفاهیم متنوع است و در سیر تاریخی خود، معانی مختلفی را به خود گرفته است از جمله: ادب، تربیت، دانش، معرفت، مجموعه آداب و رسوم و آثار علمی و ادبی یک ملت، کتاب لغت، نیکویی، پرورش بزرگی، فضیلت، شکوه‌مندی، هنر، حکمت، شاخ درختی که زیرزمین خوابانند و بر آن خاک‌ریزند و نیز تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش، مکتب و ایدئولوژی (صاحبی، ۱۳۸۴، ص. ۶۰). از آنجاکه، حفظ، ترویج و گسترش ویژگی‌های فرهنگی با توجه به ماهیت اکتسابی آن ضروری است. شناخت مسائل فرهنگی و اجتماعی هر منطقه ضمن کمک به حفظ فرهنگ موجود، منجر به تداوم این ویژگی‌ها و اصلاح آنچه مردم به‌عنوان مالکان فرهنگ می‌طلبند، نیز می‌شود. فرهنگ پیوندهای بشری را افزایش می‌دهد و به‌وسیله آن، زمینه‌های تعاون و تقارن میان افراد جوامع بشری مهیا می‌شود. گستره وسیع آن از یک‌سو و ابعاد ذهنی و غیرعینی آن از سوی دیگر پیچیدگی‌های خاصی به آن داده است. این پیچیدگی در نظام‌های ایدئولوژیک که درصدد دستیابی به فرهنگ مطلوب و منطبق بر ارزش‌ها و آرمان‌های خاصی هستند دوچندان می‌نماید. تحقق این هدف فقط در سایه طراحی سازوکار و فرایند مناسبی برای نظارت و ارزیابی دقیق تغییرهای فرهنگی جامعه در حوزه‌های مختلف امکان‌پذیر خواهد بود. بدیهی است چنین فرایندی نمی‌تواند فقط محدود به بخش فرهنگ باشد چراکه سایر حوزه‌های نظام اجتماعی نظیر سیاست، اقتصاد و اجتماع تعامل وسیعی با حوزه فرهنگ داشته و منشأ بسیاری از تغییرها در این عرصه هستند. از سوی دیگر در فرایند تحلیل و ارزیابی مسائل فرهنگی گذشته، حال و آینده به‌گونه‌ای باهم مرتبط می‌گردند؛ بنابراین باید محدوده زمانی قابل توجهی در رصد فرهنگی مدنظر قرار گیرد (نگهداری، ۱۳۸۵).

احصاء مسائل فرهنگی یکی از اولین اقداماتی است که در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی باید انجام داد. اصولاً اگر در یک تعریف کلی، برنامه‌ریزی فرهنگی را شناخت وضع موجود، تبیین وضع مطلوب و حرکت از موجود به مطلوب در نظر گرفته شود؛ اولین و مهم‌ترین گام، در حوزه فرهنگ و مدیریت فرهنگی، شناخت مسائل موجود یکی از اصلی‌ترین بخش‌های تبیین وضع موجود است. تا زمانی که مسائل موجود در حوزه فرهنگ مشخص نگردد، عملاً برنامه‌ریزی و مدیریت فرهنگی، معنایی ندارد. مهم‌تر از شناسایی مسائل، تعیین اولویت‌ها است. اگر مسائل شناخته

شود؛ اما اولویت‌بندی صورت نگیرد امکان استفاده از امکانات و منابع وجود ندارد؛ بنابراین شناسایی مسائل، زمانی می‌تواند کارساز باشد که اولویت‌ها تعیین شوند و آنگاه بر اساس اولویت‌ها، برنامه‌ریزی صورت گیرد.

شهر خوسف با جمعیت ۸۲۹۹ نفر (بر اساس آمار ۱۴۰۰) در ۳۶ کیلومتری غرب بیرجند قرار دارد.^۱ شهری در حاشیه کویر که با دارا بودن بافت قدیمی، آثار تاریخی دیدنی و شرایط اقلیمی مناسب برای رویش گل نرگس به دیار گل‌های نرگس معروف است. علت انتخاب این شهر در سطح استان خراسان جنوبی می‌توان به این موضوع اشاره کرد که، در فاصله نزدیک مرکز استان، بسیاری از ویژگی‌های فرهنگی و سنت‌های مختلف آن بکر و دست‌نخورده باقی مانده است، چنان‌که در همین فاصله نزدیک گویش متفاوت این شهر نسبت به مرکز استان مشهود است. در سطح ملی نیز چنان‌که؛ در بخش راهبردهای کلان (راهبرد ۲ بند ۱۰) نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۲) آمده است: «بازشناسی، حفظ و ترویج موارث تمدنی و سنن ملی و قومی و تعامل فرهنگ‌های قومی با محوریت فرهنگ اسلامی - ایرانی و حفظ وحدت ملی». که خود نیاز به توجه ویژه به تمام مناطق به‌خصوص جاهایی که هنوز تاحدودی از گزند تغییرهای فرهنگی در امان مانده‌اند را به نمایش می‌گذارد.

لیسترنج (۱۳۹۳)، درباره «خوسف»، چنین می‌گوید: «در سه منزلی جنوب خاوری طبس، دو شهر خور و خوسف، واقع بود و دوراهی که از «راور» و «خبیص کرمان» از کویر می‌گذشت، به این دو منزلگاه، منتهی می‌شد». در منابع تاریخی از خوسف با این عناوین یاد شده است: جوسف، جسف، خسف، خسب و خسف؛ خسف به معنای زمین گود و خوسف به معنای پوشیده بودن (خسفه به معنای زمین ریگزار است).

حمدالله مستوفی در سال ۷۴۰ هجری در کتاب «نزهة القلوب» نام کنونی خوسف را آورده است و درباره آن چنین می‌گوید: خوسف شهر کوچکی است و چند موضع توابع دارد و آب آن از رودخانه باشد و دیها را آواز کاریز باشد و در آنجا همه نوع انتفاعی حاصل آید (مستوفی به نقل از: محدث، ۱۳۹۶، ص. ۱۵۶). به‌لحاظ فرهنگی این شهر از گذشته زادگاه علما، هنرمندان، شعرا و بزرگانی چون ابن حسام خوسفی (۷۸۳-۸۷۵ق) بوده است؛ اما آنچه که در طول سالیان مختلف منجر به بکر و دست‌نخورده ماندن فرهنگ این منطقه گردیده است؛ از یک‌سو وجود چرخه

۱. جمعیت خراسان جنوبی. اقتباس از: <https://www.bums.ac.ir/page-stares/fa/29/form/pId31875>

اقتصادی کاملی از کشاورزی و دامپروری به واسطه وجود نهرهای متعدد آب و مراتع این منطقه و ازسوی دیگر نوعی نظام بهره‌برداری خانوادگی است که در آن زنان دوشادوش مردان در بخش صنایع دستی مشغول فعالیت بوده و تعامل اقتصادی داشته‌اند و ازسوی دیگر، غنای فرهنگی و وجود ادبا، شعرا و روحانیان این منطقه است.

۱. پرسش‌های پژوهش

این مقاله قصد دارد به پرسش‌های ذیل پاسخ دهد:

- ۱- مهم‌ترین مسائل اجتماعی و فرهنگی شهر خوسف چیست؟
- ۲- چه اولویت‌هایی برای مسائل فرهنگی و اجتماعی می‌توان در نظر گرفت؟
- ۳- چه اقدام‌های فرهنگی و اجتماعی در این شهر صورت گرفته است؟

۲. هدف پژوهش

مهم‌ترین هدف این مقاله عبارت‌اند از: رصد فرهنگی شهر خوسف شامل: شناسایی، اولویت‌بندی و برنامه‌ریزی برای مسائل فرهنگی و اجتماعی است.

۳. مطالعات پیشین

مطالعات صورت گرفته در حوزه رصد فرهنگی شهر خوسف را می‌توان در دو حوزه ارزیابی نمود. ابتدا مطالعاتی که در مورد رصد فرهنگی چه به صورت نظری و چه عملی در شهرهای مختلف صورت گرفته که به لحاظ مفاهیم نظری رصد فرهنگی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

در مورد مفهوم رصد فرهنگی، در سال ۱۳۸۱ گزارشی مختصر با عنوان: «تعریف و ابعاد رصد فرهنگی» در اداره کل روابط عمومی و افکارسنجی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی صورت گرفت که تقریباً اولین گزارش علمی مکتوب در مورد رصد فرهنگی است. در این گزارش ضمن تعریفی از رصد فرهنگی و اهداف آن، ابعاد چهارگانه جریانشناسی، مسئله‌شناسی، سیاست‌پژوهی و پیامدسنجی (آینده‌شناسی) برای موضوع بیان شده است. در سال ۱۳۸۳، گزارشی ثانوی و مکمل با نام «درآمدی بر طراحی نظام رصد فرهنگی کشور» در دفتر مطالعات فرهنگی دبیرخانه تدوین شد که حاوی مصاحبه‌ها و نظرهای برخی از محققان و مسئولان در حوزه‌های فرهنگی است. نگهداری (۱۳۸۵) در مقاله‌ای تحت عنوان رصد فرهنگی، ابعاد و راهکارها

کوشیده شده است نتیجه حاصل از بحث را تحت عنوان مدلی برای بررسی تغییرات و تحولات فرهنگی مدنظر قرار دهد که انقلاب اسلامی توانسته گفتمانی را از دین به جامعه عرضه کند، مبنی بر اینکه دین می‌تواند در زندگی روزمره کاربرد داشته باشد. داروغه (۱۳۸۶) در سرمقاله مهندسی فرهنگی و رصد فرهنگی بیان می‌کند که حوزه فرهنگ به دلیل گستردگی و تنوع مباحث و نیز ویژگی‌های خود در شرایط کنونی نیازمند بررسی‌های بیشتری است. پدیده‌های فرهنگی و اجتماعی، صرفاً همچون رویدادهایی نیستند که در جهان طبیعی به وقوع بپیوندند بلکه کردارها و گفتارهای معنی‌دار و انواع گوناگونی از گفته‌ها و نمادها، متن‌ها و دستاوردهای بشری همراه هستند. او با اشاره به مصوبات شورای عالی فرهنگی یکی از فعالیت‌های دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی استان، تولید داده‌های لازم برای سیاست‌گذاری فرهنگی است. مقتدایی (۱۳۸۷) در مقاله فرهنگ و رصد فرهنگی با مروری بر انواع نگرش به حکومت، در پی آن است تا شکل و شیوه جدیدی از حکومت متناسب با اندیشه‌های اسلامی ارائه دهد و این امر رسالت نظام اسلامی به‌عنوان ارائه‌دهنده الگویی جدید از شکل حکومت و اداره امور جامعه را مشخص می‌نماید. عنبری (۱۳۸۸) در کتابی با عنوان تطور مفهومی رصد فرهنگی به بررسی مفهوم رصد فرهنگی، سازوکارهای رصد و درنهایت به نتیجه‌گیری پرداخته است. عیوضی و کشاورز ترک (۱۳۹۲) نظام برنامه‌ریزی فرهنگی شده در انقلاب اسلامی با رویکرد آینده‌پژوهی به‌دنبال چشم‌انداز آینده است که به‌دنبال مختصات و نمادهای اسلامی - ایرانی بوده‌اند، با توجه به مطالعات و بررسی‌های انجام‌گرفته، این الگو به‌دنبال استفاده از توانمندی‌های دو رویکرد تفکر راهبردی و برنامه‌ریزی آمایشی بر پایه مؤلفه فرهنگ است. قطبی جشقانی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای رصد فرهنگی را حلقه‌ای از زنجیره مهندسی فرهنگی و زیربنای حل مسئله در حوزه شناخت وضع موجود، تحلیل روندهای فرهنگی، فهم اقتضانات محیطی و نیازمند داده‌ها و تحلیلی‌های مناسب دانسته است. در بُعد عملی رصد فرهنگی می‌توان به بررسی انجام شده ذیل اشاره نمود.

مهرشاد (۱۳۹۶) در مقاله ملزوم‌ها و تحذیرهای رصد فرهنگی، موانعی را که بر سر راه رصدخانه فرهنگی وجود دارد را بیان می‌کند که یکی از مقدمات برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی مأموریت‌ها این مسئله ضروری به‌نظر می‌رسد و در مقاله خود تلاش‌ها و مواردی را که در استان اصفهان توسط فعالان و متخصصات مختلفی به طرح تأسیس رصدخانه‌ای با رویکرد فرهنگی - اجتماعی پرداخته‌اند، اشاره کرده است. حسین بر و روستاخیز (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل وضعیت فرهنگی سیستان

بلوچستان از دید کنشگران میدان فرهنگ به دنبال آن هستند تا تحلیلی از وضعیت فرهنگی و هنری استان سیستان و بلوچستان با تکیه بر نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین نیازها و خواسته‌های فرهنگی این استان، با تمرکز بر گسترش عدالت فرهنگی ارائه نمایند.

گروه دوم مطالعاتی که به بررسی و شناخت شهرستان خوسف از ابعاد مختلف پرداخته‌اند که از آن جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- سند توسعه شهرستان خوسف، (۱۳۹۸) ضمن مطالعه ابعاد مختلف مسائل اقتصادی و اجتماعی به مطالعه وضعیت فرهنگی این منطقه نیز پرداخته و راهبردهایی را برای توسعه اجتماعی و فرهنگی آن تدوین نموده است. مطالعات پایه آمایش سرزمین خراسان جنوبی، (۱۳۹۷)؛ در بخش فرهنگی، ضمن مطالعه زیرساخت‌های موجود خراسان جنوبی، وضعیت سرمایه اجتماعی، تحلیل وضعیت فرهنگی و آسیب‌های اجتماعی استان را نیز به تفکیک شهرستان مورد مطالعه قرار داده که یکی از این شهرستان‌ها خوسف است. مهدی‌زاده (۲۰۱۰)، در مقاله‌ای با عنوان آشنایی اجمالی با بافت تاریخی خوسف به بررسی جایگاه فرهنگ، اقلیم و معماری در شهر خوسف پرداخته است. موسوی (۱۳۹۸) در کتابی با عنوان: فرهنگ آبادی‌های خراسان جنوبی (شهر خوسف) «گو» که با مقدمه بسیاری از اساتید، هنرمندان و بزرگان خراسان جنوبی نگاشته شده است، وی ضمن پرداختن به فرهنگ عامه در خوسف و معرفی بسیاری از صاحبان صنایع، به واژگان بومی، نحوه تلفظ به انضمام بسیاری از تصاویر مستند است که در ۱۲۵۰ صفحه به تفصیل بیان شده است. سالک متخلص به پویا (۱۳۹۸) در کتاب «خوسف شهری کهن در کناره بیابان» به نمایش تاریخ فرهنگی خوسف در قالب مستندات و روایات مختلف پرداخته است. اگرچه به لحاظ تاریخی این کتاب هم دارای اهمیت خاصی است؛ اما تصویر خوسف امروز شرایط فرهنگی و اوضاع اجتماعی سال‌های اخیر در آن کمتر به بحث گذاشته شده است.

بر اساس آنچه گفته شد، مطالعات انجام شده چه در خصوص رصد فرهنگی و چه در خصوص شهر خوسف، بیشتر جنبه نظری، توصیفی و تاریخی دارند و کارهای تحلیلی که وضعیت موجود را تبیین نماید یا بسیار کم هستند و یا به علت نداشتن اطلاعات ثبتی به روز بیشتر تصویری از وضع موجود از منظر نگارندگان را بیان می‌نمایند.

۴. ملاحظه‌های نظری

۴-۱. تعریف مفاهیم

مفهوم رصد فرهنگی به‌عنوان یک مقوله نو، عمری کمتر از بیست سال دارد و اساساً در تحقیقات و گفتارهای مسئولان دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌کار برده شده است. برای رصد فرهنگی تعاریفی ذکر شده است که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود: رصد فرهنگی عبارت از نظارت و کنترل با برنامه و آرمان یک امر فرهنگی است (معیدفر، ۱۳۸۳، صص. ۸۸-۹۸)؛ شناخت فضای فرهنگی کشور شامل کالبدشکافی مسائل فرهنگی موجود در جامعه (نبوی، ۱۳۸۲، صص. ۴۶-۷۷)؛ بررسی وضعیت موجود فرهنگی جامعه، به‌عبارت‌دیگر یعنی کشف آنچه در عینیت فرهنگی جامعه در حال اتفاق افتادن است (الویری، ۱۳۸۲، صص. ۱۳۰-۱۳۵).

عنبری در بررسی مفهوم رصد فرهنگی، سازوکارهای آن را شامل موارد ذیل دانسته است: پایش و ارزیابی مستمر پدیده‌ها، ساختارها (سازمان‌ها و نهادها) و رفتارهای فرهنگی به‌ویژه مواردی که به‌عنوان مسئله فرهنگی تلقی می‌شوند؛ - دیده‌بانی و نظارت معطوف به کنترل در حوزه‌های رفتاری، سازمانی و هنجاری فرهنگ؛ - کاوش و تحلیل زوایای پنهان جریان‌های فرهنگی به همراه تبیین روند سمت‌گیری‌های ارزشی، احساسی، گرایشی و رفتاری در جامعه (عنبری، ۱۳۸۸، ص. ۸۷). در این مقاله مفهوم رصد فرهنگی به معنای شناسایی مسائل فرهنگی موجود و تعیین اولویت‌های فرهنگی برای رسیدن به وضع مطلوب است.

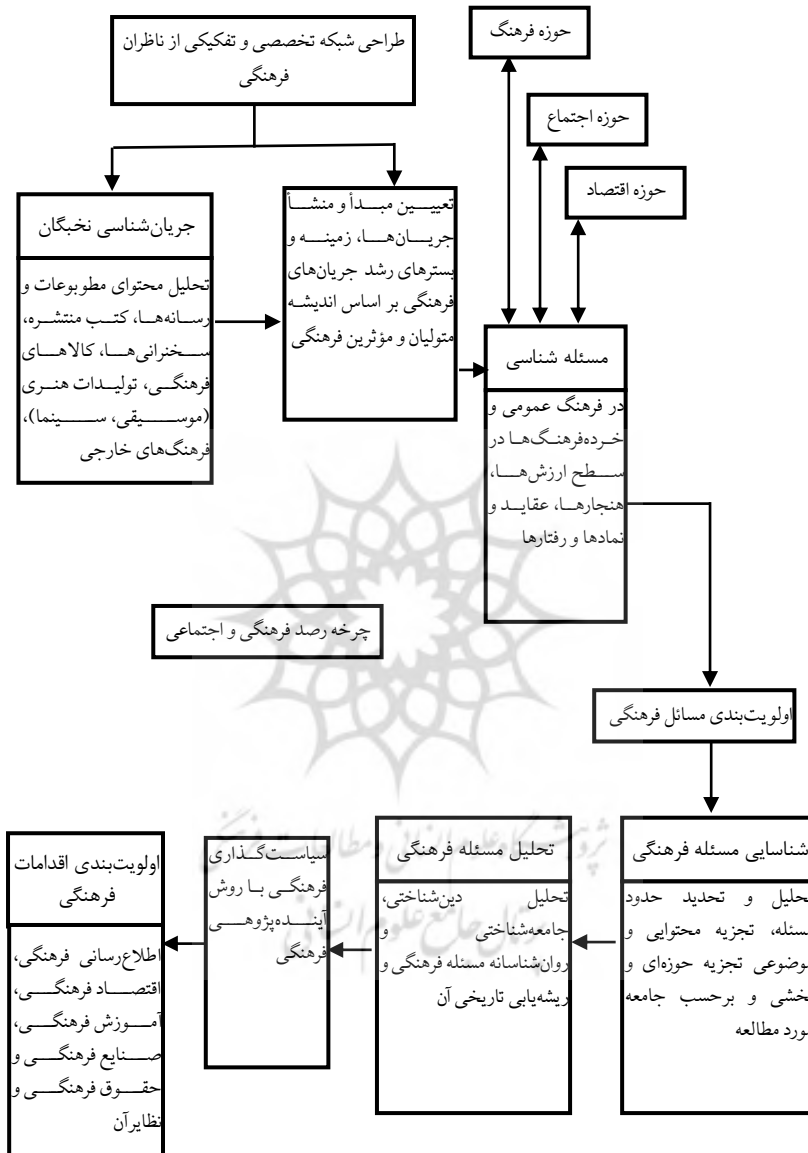
۴-۲. مبانی نظری

با فروپاشی مرزهای سیاسی و فرهنگی و پیوستن جوامع به جامعه جهانی، همان‌گونه که فرهنگ‌های خاص گوناگون به یکدیگر نزدیک می‌شوند و فرهنگ‌های عام نیز شکل می‌گیرند، گرایش به عناصر هویت‌بخش خاص فرهنگی هم افزایش می‌یابد. این اتفاق از یک‌سو به شکل‌گیری فرهنگی جهانی می‌انجامد که کمابیش موردپذیرش همه کشورهای جهان قرار خواهد گرفت و ازسوی دیگر به‌سوی احیا و تقویت تنوع‌های فرهنگی محلی در سطح جهان در پرتو امکانات جدید پیش می‌رود. مهم‌ترین عنصر عملی شدن این نظریه آگاهی عمومی «حاصل از فرایند جهانی شدن است. منظور از فرهنگ جهانی در این نظریه پذیرش و نهادینه شدن حقوق و ارزش‌های انسانی مانند آزادی، اخلاق، عدالت و... است که در همه جهان معتبر

باشند. اعتبار چنین اصول، ارزش‌ها و معیارهایی هم به دل‌بستگی‌ها و وابستگی‌های قومی، محلی، زبانی، نژادی و دینی بستگی ندارد و انسان را چونان انسان در نظر می‌گیرد و منظور از تنوع فرهنگی، ارزش‌های فرهنگی و معنوی محلی افراد است که با شناخت و احترام به فرهنگ‌های دیگر به اصلاح و تقویت خود برای حضور و هویت‌بخشی به پیروان خود در عرصه جهانی‌شدن می‌پردازند (ربانی و احمدی، ۱۳۸۴، صص. ۴۵-۴۸). در کنار رصد فرهنگی پایش و رصد اجتماعی و توجه به مسائل اجتماعی یک منطقه نیز امری ضروری است. چراکه نمی‌توان بین مسائل فرهنگی و اجتماعی تفکیک قائل شد. برای حفظ فرهنگ‌های بومی و محلی، پایش و رصد فرهنگی - اجتماعی ضروری است.

تحول فرهنگ عمومی در فرایند جهانی‌شدن موجب پدیدآمدن شکل فرهنگی مختلط فوق‌العاده متمایز و به‌لحاظ اقتصادی دوام‌پذیری شده است که در آن، امر جهانی و امر محلی به نحو جدایی‌ناپذیری درهم‌تنیده‌اند و این خود منجر به تجدید حیات امروزی فرهنگ شده است. مناسب فرهنگ، الگوها و موازینی برای رفتارهای مصرفی ارائه می‌دهند و همین الگوها، فرصت‌های فراوانی را برای تولید کالاهایی که در این مراسم و مناسب مصرف می‌شوند، فراهم آورده است. در این جریان عقل ابزاری حکم می‌نمود هر چه تولید می‌شود، عملاً فایده‌ای این جهانی‌بودن آن مترتب باشد. به عبارت دیگر عمل‌گرایی و اصالت فایده، معیارهایی برای تنظیم و تولید عناصر فرهنگی شده‌اند (حمیدی فراهانی و حشمتی، ۱۳۹۱، ص. ۸۷). برای رصد فرهنگی یک منطقه باید چرخه‌ای از عوامل طراحی شود تا به کمک آن مسیر انجام این رصد مشخص باشد. این مسیر در نمودار شماره ۱ شرح داده شده است. در این نمودار ابتدا شبکه‌ای تخصص از ناظران فرهنگی تدوین شده است که بخشی از آنها را متولیان و مؤثرین فرهنگی تشکیل داده‌اند و بخش دیگر را جریان‌شناسی نخبگان در حوزه فرهنگ به‌دست گرفته‌اند که شامل اطلاعات و رصد آنها از شرایط فرهنگی است. گام بعدی مسئله‌شناسی در فرهنگ عمومی و خرده‌فرهنگ‌ها در سطح ارزش‌ها، هنجارها، عقاید و نمادها و رفتارها در سه حوزه فرهنگ، اقتصاد و اجتماع است. تحلیل و تحدید حدود مسئله، تجزیه محتوایی و موضوعی تجزیه حوزه‌ای و بخشی و برحسب جامعه مورد مطالعه عواملی است که به‌نوعی منجر به اولویت‌بندی مسائل فرهنگی می‌گردد و تحلیل دین‌شناختی، جامعه‌شناختی و روان‌شناسانه مسئله فرهنگی و ریشه‌یابی تاریخی آن را به همراه دارد. سیاست‌گذاری فرهنگی با روش آینده‌پژوهی فرهنگی کمک می‌کند که اولویت اقدام‌های آتی در

حوزه فرهنگ مشخص گردد و با کمک رصد فرهنگی ضمن تقویت داشته‌های فرهنگی در رقابت با عرصه‌های جهانی، با نگاه به آینده وضعیت موجود تقویت گردد.

منبع: (نگارندگان، ۱۴۰۰)

نمودار (۱): چرخه رصد فرهنگی و اجتماعی

۵. روش پژوهش

این پژوهش بر حسب ماهیت پدیدارشناسی و اکتشافی، بر حسب روش گردآوری، تحلیل و شکل داده‌ها کیفی و بر حسب هدف کاربردی است؛ که در سال ۱۴۰۰ به منظور رصد اجتماعی و فرهنگی شهر خوسف صورت گرفته است. سؤالات این مصاحبه درسه حوزه اولویت‌های فرهنگی، مسائل اجتماعی و فرهنگی، اقدامات صورت گرفته و پیشنهادات برای انجام امور فرهنگی در خوسف طراحی شده است.

در این مقاله برای بررسی ابعاد مختلف موضوع از سه گروه از داده‌ها کمک گرفته شد:

۱- تحقیقات پیشین: شامل کلیه پژوهش‌ها و طرح‌های علمی - اجرایی دستگاه‌های عضو شورای فرهنگ عمومی در شهرستان؛

۲- متولیان فرهنگی: به افرادی اطلاق می‌شود که در قالب‌های دولتی یا غیردولتی مسئولیتی را در نهادی فرهنگی و یا هر نهادی که یکی از کارکردهای آن به نحوی با فرهنگ مرتبط است بر عهده دارند؛ که عبارت‌اند از: حوزوی، اجرایی سیاسی، اجتماعی، انتظامی قضایی، آموزشی، فرهنگی و رسانه‌ای.

۳- مؤثران فرهنگی: افرادی که فارغ از مسئولیت‌های رسمی دولتی و غیردولتی، بر فضای فرهنگی جامعه تأثیرگذار هستند. شامل: وعاظ، خطبا و ائمه جماعات معروف شهر، فعالان فرهنگی شناخته شده مدیران انجمن‌های غیردولتی فرهنگی، هنرمندان و معتمدان شهر هستند.

۵-۱. روایی و اعتبار

در پژوهش‌های کیفی به‌جای تأکید بر روایی و پایایی از مفهوم «قابلیت اعتماد» استفاده می‌شود که از نظر میکوت و مورهایس^۱ چهار عامل: (۱) استفاده از چند روش گردآوری داده‌ها، (۲) بازرسی مسیر کسب اطلاعات، (۳) واری فراد تحت بررسی و (۴) استفاده از گروه پژوهشی، اعتمادسازی را تحقق می‌بخشد (Maykut & Morehous, 1994, p. 178)، که در این پژوهش به‌منظور تحقق قابلیت اعتماد یافته‌ها این مراحل انجام گرفته است. در این مقاله با ۲۱ نفر از متولیان و مؤثران فرهنگی مصاحبه شده که اطلاعات جمعیت‌شناختی آنها در جدول شماره ۱ آمده است. سؤال‌های مصاحبه با محوریت مسائلی چون: مهم‌ترین مسائل اجتماعی و فرهنگی، اولویت‌های توسعه فرهنگی، اقدام‌های انجام شده و پیشنهادهایی برای بهبود شرایط فرهنگی صورت

1. Maykut & Morehous

گرفت. برای محاسبه روایی کدگذاری مصاحبه‌های انجام شده با ۴ نفر از اساتید دانشگاه در رشته‌های مختلف روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم تربیتی در میان گذاشته و تأیید گردید. برای محاسبه پایایی از روش هولستی صورت گرفت. به این صورت که مضامین در مرحله اول توسط خود پژوهشگر از مصاحبه با استخراج شده و در مرحله دوم با مراجعه به نخبگان فرهنگی و اجتماعی که دستی در پژوهش دانشگاهی نیز دارند، مضامین مجدداً شناسایی و استخراج شده است. با مقایسه این دو مرحله و بر مبنای میزان توافق ۲ مرحله کدگذاری ضریب پایایی با استفاده از روش هولستی مطابق فرمول و روش حل ذیل محاسبه گردید:

$$Pao = 2M / (n1 + n2): 2(21) / (22 + 25) = 0,893$$

که در آن Pao به معنی درصد توافق مشاهده شده ضریب پایایی، M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری و n1 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله اول (قبل از اظهار نظر خبرگان) و n2 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله دوم (بعد از اظهار نظر خبرگان) می‌باشد. این رقم بین صفر یعنی عدم توافق تا یک یعنی توافق کامل متغیر است و لذا پاسخ نتیجه محاسبه نشان می‌دهد که نتایج پژوهش از قابلیت اعتماد بالایی برخوردار است.

جدول (۱): اطلاعات مشارکت کنندگان در مصاحبه‌ها

بومی یا غیر بومی	تحصیلات	جنس	سن	نوع فعالیت	سابقه فعالیت	سمت
غیربومی	دانشجوی دکتری فقه	مرد	۴۵	سیاسی فرهنگی	۹	امام جمعه شهرستان
بومی	کارشناسی ارشد ادبیات فارسی	مرد	۵۵	مدیریت فرهنگی	۳۰	مدیریت اسبق آموزش و پرورش شهرستان
غیربومی	کارشناسی ارشد ادبیات فارسی	مرد	۴۵	مدیریت فرهنگی	۲۷	معاون آموزش و پرورش
بومی	دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی	زن	۴۵	مدیریت فرهنگی	۱۸	فرهنگی و مدیر مدرسه
غیربومی	دکتری علوم تربیتی	زن	۴۰	فعال علمی	۱۰	استاد دانشگاه
بومی	دکتری تاریخ	مرد	۴۵	مدیریت فرهنگی	۲۹	فرهنگی و مدیر مدرسه
غیربومی	دکتری کشاورزی	مرد	۳۶	مدیریت اجرایی	۴	رئیس اسبق دانشگاه
غیربومی		مرد	۴۵	فعال فرهنگی	۴	رئیس اداره فرهنگ و ارشاد

سمت	سابقه فعالیت	نوع فعالیت	سن	جنس	تحصیلات	بومی یا غیر بومی
کارشناس اداره ارشاد	۵	فعال فرهنگی	۴۰	مرد		بومی
روحانی	۲۰	فعال فرهنگی	۳۸	مرد	سطح سه حوزوی دکتری حقوق	بومی
کارمند شهرداری	۶	مدیریت اجرایی	۴۰	مرد	کارشناسی ارشد	بومی
عضو شورای شهر	۶	مدیریت اجرایی	۶۲	مرد	کارشناسی	بومی
عضو شورای شهر	۴۰	مدیریت اجرایی	۶۲	مرد	کارشناسی	بومی
هنرمند و شاعر	۳۰	فعال فرهنگی	۴۳	مرد	کارشناسی ارشد ادبیات	بومی
فرمانده انتظامی	۱۴	مدیریت اجرایی	۴۳	مرد	کارشناسی جغرافیا	بومی
رئیس اداره جوانان	۵	مدیریت اجرایی	۳۷	زن	کارشناسی ارشد	غیربومی
رئیس شورای شهر (دبیر آموزش و پرورش)	۳۰	مدیریت اجرایی	۵۲	مرد	کارشناسی ارشد ادبیات فارسی	بومی
رئیس اداره دارایی	۲۵	مدیریت اجرایی	۴۵	مرد	کارشناسی ارشد ادبیات فارسی	بومی
استاد دانشگاه	۷	فعال فرهنگی	۳۸	زن	دکتری مدیریت	غیر بومی
رئیس دانشگاه	۷	فعال فرهنگی -	۴۴	مرد	کارشناسی ارشد مدیریت	غیربومی
هنرمند	۲۵	فعال فرهنگی	۳۹	مرد	کارشناسی ارشد حقوق	بومی

۶. یافته‌های پژوهش

بر اساس نظر متولیان و مؤثران فرهنگی، در مورد مسائل اجتماعی فرهنگی شهرستان خوسف مسائل مختلف در جدول شماره ۲ در سه بخش ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها آمده است. نکته حائز اهمیت این است که نمی‌توان مسئله اجتماعی و فرهنگی را از یکدیگر تفکیک کرد و برای شناسایی و رصد مسئله فرهنگی اشراف بر مسائل اجتماعی منطقه الزامی است.

۶-۱. مسائل اجتماعی فرهنگی

از مهم‌ترین ابعاد مسائل اجتماعی و فرهنگی شهر خوسف مهاجرت، تعلق و تعهد اجتماعی، فضاهای فراغتی، مشکلات اقتصادی، چالش‌های خانواده، مسائل اجتماعی مشخص شده‌اند. از جمله این مسائل مهاجرت است که به دو بخش برون‌مهاجرتی و درون‌مهاجرتی تقسیم گردید. بررسی مسائل شهرستان در حوزه برون‌مهاجرتی شامل مسائلی از قبیل دسترسی ارتباطی آسان شهرستان با مرکز استان، فقدان چرخه

اقتصادی در بخش کشاورزی و نبود صنایع بسته‌بندی در کنار بخش کشاورزی همچنین امکانات بیشتر شهرهای مجاور، داشتن تمکن مالی و سرمایه اجتماعی مهاجران که بیشتر از افراد تحصیل کرده و زمینداران بومی منطقه محسوب می‌شدند و نظام ارباب رعیتی و تقسیم ناعادلانه زمین در گذشته بوده که منجر به مهاجرت بسیاری از گروه‌های اجتماعی گردیده است. در بین عوامل برون‌مهاجرتی می‌توان به مسئله بی‌قدرتی سیاسی هم اشاره نمود. مسئله بیان شده دیگر در حوزه مهاجرت؛ درون مهاجرتی است. شهرستان خوسف به علت هزینه‌های پایین زندگی از قبیل مسکن و سایر هزینه‌های روزمره، نیاز کارخانه‌های در حال احداث به نیروی کار، حضور نیروهای نظامی و سربازان در پادگان ارتش، دسترسی برای روستاهای اطراف و نیاز به کارگر کشاورزی گروه‌های مختلفی را در خود جای داده است؛ که بنابه صحبت بسیاری از مصاحبه‌شوندگان دوپنجم جمعیت شهرستان را شامل می‌شوند. این مهاجران دارای چالش‌های متعددی هستند که از آن جمله آمیختگی فرهنگی آنان با فرهنگ اصیل منطقه می‌باشد، به‌نوعی که بسیاری از ویژگی‌های فرهنگی این منطقه از جمله لهجه و گویش را متأثر ساخته است و هم تا حدودی از آن اثر پذیرفته است. حضور این افراد با توجه به عدم تعلق به جامعه بومی و ناتوانی آنان وفق پیدا کردن با محیط زندگی شهری منجر به ناهمگونی فضای شهری گردیده است. این افراد شامل گروه‌های متعددی از جمله: بازنشستگان معدن، کارگران کشاورزی و کشاورزانی که به‌واسطه خشکسالی روستاهای اطراف خوسف محل زندگی خود را رها کرده و به این شهرستان آمده‌اند. همچنین بسیاری از افراد بومی نیز بعد از بازنشستگی به شهرستان مراجعه نمودند بیشتر برای استراحت بعد از بازنشستگی حضور پیدا کردند و کمتر در مسائل اجتماعی و فرهنگی شهرستان دخالت می‌نمایند. از دیگر مسائل مطرح شده حوزه خانواده است که از آن جمله تأخیر در سن ازدواج اشاره کرد. از دیگر آسیب‌های حوزه خانواده به مسئله شکاف نسلی اشاره شده که خود دارای دو بُعد دیگر به معنای شکاف اعتقادی بین والدین و فرزندان و تفاوت‌های تحصیلی بین آنان است. در حوزه خانواده چالش دیگر، کاهش تعاملات خانوادگی و خویشاوندی، افزایش تعامل با دوستان و رابطه دوستانه نسبت به گذشته افزایش چشمگیری پیدا کرده است؛ که به‌نوعی منجر به کاهش همبستگی اجتماعی درون خویشاوندی گردیده است. همچنین آسیب‌هایی چون محدودیت فضای زندگی به آپارتمان نسبت به پیشینه زندگی در شهرستان در خانه‌های بزرگ نواحی روستایی اطراف و همچنین بحث طلاق نیز توسط

صاحب‌نظران مطرح گردیده است.

جدول (۲): مسائل اجتماعی و فرهنگی شهر خوسف

بُعد	مؤلفه	شاخص
مهاجرت	برون‌مهاجرتی	فقدان چرخه اقتصادی / بی‌قدرتی سیاسی / داشتن تمکن مالی و سرمایه اجتماعی / دسترسی‌های ارتباطی / امکانات بیشتر شهرهای مجاور / نظام ارباب رعیتی سابق
	درون‌مهاجرتی	افزایش انحرافات اجتماعی / ناهمگونی فضای شهری / تغییر ساختار اجتماعی - سیاسی / نظامیان / بازنشستگان معدن / تفاوت‌های عمیق تحصیلی دانش‌آموزان / عدم تعلق به جامعه بومی / ناتوانی از وفق پیدا کردن با محیط زندگی / آمیختگی فرهنگی / تغییر‌گوش بومی / حضور بومیان بعد از بازنشستگی / تعلقات مذهبی - اجتماعی به منطقه / پایین بودن هزینه مسکن و زندگی / کارگران کشاورزی مهاجر و رشد اقتصاد داخلی / خشکسالی روستاهای اطراف / زباله‌گردی / چالش‌های زیست‌محیطی / عدم ابلاغ چارت اداری دستگاه‌های اجرایی / ناهمگونی منظر شهری / سیاست‌زدگی ارزش‌های فرهنگی
تعلق و تعهد اجتماعی	تقدیرگرایی	عدم مطالبه‌گری / مسئولیت‌گریزی نیروهای بومی / سواد هدایت شده جوانان / تمایل کم به رشته‌های علوم پایه و مهندسی / وجود کارمندان غیربومی و کم‌تجربه / کم‌تجربه‌گی معلمان منطقه / عدم تجانس فرهنگی
فضاهای فراغتی	فضای واقعی	کمبود فضاهای فراغتی / فقدان پوشش آنتن دیجیتال / ماهواره
	چالش‌های فضای مجازی	کاهش فعالیت‌های ورزشی محلات / فعالان اینستاگرامی / از دست رفتن هویت اجتماعی پیشین / اثرات منفی بر سبک زندگی / فقدان سواد رسانه‌ای / عدم نظارت بر فضای مجازی / آسیب‌های اینترنت رایگان روستایی
مشکلات اقتصادی	چالش‌های معیشتی	تورم و گرانی / کاهش سهم درآمد زنان در خانواده نسبت به گذشته / تجمل‌گرایی - چشم‌وهم‌چشمی / فقر مالی / کاهش جمعیت
	بیکاری	ناقص بودن چرخه اقتصاد کشاورزی / قوانین دست‌وپاگیر بالاسری / عدم تناسب تحصیلات با مشاغل موجود / عدم خودباوری در جوانان / سیاست‌های نادرست ملی و منطقه‌ای / فرهنگ کار / کمبود زیرساخت‌های شغلی / کم‌رنگ شدن فعالیت‌های حوزه صنایع دستی / برداشت بی‌رویه از منابع آب / عدم پذیرش مسئولیت در کار و شغل / مشاغل موقت و کم‌درآمد / خشکسالی
چالش‌های	درون‌نسلی	تمایل بیشتر دختران به تحصیل نسبت به پسران / افزایش تعاملات با

بُعد	مؤلفه	شاخص
خانواده		دوستان و کاهش نظارت خانوادگی / کاهش تعاملات خانوادگی و خویشاوندی / محدودیت فضای زندگی به آپارتمان / تفاوت در باورهای مذهبی والدین و فرزندان / کمبود مهارت‌های سازگاران / تأخیر در ازدواج / طلاق
	میان‌نسلی	تفاوت سطح تحصیلات و نگرش / تفاوت‌های عمیق اعتقادی با والدین
مسائل اجتماعی	اعتیاد	خرید و فروش مواد و روان‌گردان / عدم نظارت اجتماعی / دسترسی آسان به مواد / باورهای نادرست مصرف مواد / مشاغل سخت و طاقت‌فرسا
	آسیب‌های اجتماعی	تردد رانندگان ترانزیتی / خشونت خانگی / اقدام به خودکشی / پرسه‌زدن‌های شهری / تکدی‌گری

از دیگر مسائل مطرح شده پدیده بیکاری است، اگرچه داده‌های مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) نرخ بیکاری را در شهرستان خوسف پایین‌تر از میانگین استان نشان می‌دهد، مشاغل موقت و کم‌درآمد با توجه به نبود چرخه کامل فعالیت‌های اقتصادی به‌خصوص در بخش کشاورزی، خشکسالی در سال‌های اخیر، برداشت بی‌رویه آب، سیاست‌های نادرست ملی و منطقه‌ای، عدم خودبآوری، عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با پیشینه وضعیت اشتغال منطقه، بی‌مسئولیتی و بی‌تفاوتی اجتماعی و ضعف فرهنگ کار از مهم‌ترین مسائلی است که در حوزه بیکاری مطرح شده است. تقدیرگرایی مسئله اجتماعی دیگری است که از ابعاد آن می‌توان به کارمندان غیربومی و کم‌تجربه شهرستان که اکثراً ساکنان منطقه نیستند و مجبور به رفت‌وآمد روزمره می‌باشد و همچنین عدم تعلق آنها منجر به کاهش کارایی این افراد می‌گردد. در حوزه تقدیرگرایی، کم‌تجربگی معلمان، منطقه عدم تجانس مهاجران و نیروهای بومی شهرستان و همچنین مسئولیت‌گریزی نیروهای بومی و عدم مطالبه‌گری مردمی را می‌توان نام برد. از دیگر ابعاد تمایل اندک دانش‌آموزان برای ورود به رشته‌های مهندسی و علوم پایه و همچنین تحصیل هدایت‌شده آنها توسط برنامه‌ریزان حوزه آموزش و پرورش می‌توان نام برد. از چالش‌های دیگری که یاد شده است می‌توان چالش فضاهای فراغتی در دو بُعد فضای واقعی و فضای مجازی را نام برد؛ که خود دارای ابعادی چون ازدست‌رفتن هویت اجتماعی پیشین، آثار منفی بر سبک زندگی، ضعف سواد رسانه‌ای اندک و فعالان اینستاگرامی دارد که علی‌رغم کوچکی و جمعیت اندک شهرستان در بُعد فضای مجازی فعالیت‌های بی‌شماری

دارند. عدم نظارت بر فضای مجازی و کاهش فعالیت‌های ورزشی محلات نیز اشاره شده است. شایان ذکر است در بین مسائل اجتماعی اشاره شده در حوزه فضای مجازی بسیاری از مصاحبه‌شوندگان به بحث اینترنت رایگان روستایی اشاره نموده‌اند که خود با توجه به رهاشدگی منجر به استفاده نادرست در منطقه گردیده است. مصداق آن استقرار مودم‌های روستایی در مساجد و در دسترس قرارگیری اینترنت رایگان برای نوجوانان و جوانان می‌باشد. فضای مجازی در ویژگی‌های مختلف سبک زندگی و جمله پوشش تغذیه و فعالیت‌های اجتماعی افراد در شهرستان تأثیرگذار بوده است. یکی از مهم‌ترین موارد اقبال جوانان در این منطقه به فضای مجازی کمبود زیرساخت‌های تفریحی و فراغتی در منطقه می‌باشد از جمله نبود سینما سالن اجتماعات و یا فضاهای ورزشی سرپوشیده و استخر که با توجه به ارزانی و در دسترس بودن و جذابیت‌های خاصی برای افراد همانند دیگر نقاط، کشور مورد توجه گروه‌های سنی مختلف قرار دارد.

پدیده اعتیاد آن هم از نوع سنتی از دیرباز در منطقه خوسف مطرح بوده است که در ابعاد این مسئله از طرف صاحب‌نظران به مسائلی چون دسترسی آسان به مواد، مشاغل سخت و طاقت فرسا به‌خصوص در حوزه فعالیت‌های معدنی، باورهای درست باورهای نادرست در خصوص مصرف مواد و همچنین خرید و فروش مواد و روانگردان به‌عنوان بخشی از درآمد تعداد محدودی از افراد که نظارت اجتماعی کافی بر آنها صورت نمی‌گیرد، اشاره شده است. مسئله دیگر مشکلات اقتصادی بیان شده است که در آن به مسئله تجمل‌گرایی و چشم‌وهم‌چشمی به‌خصوص در حوزه ازدواج و تشکیل زندگی و همچنین کاهش سهم درآمد زنان در خانواده نسبت به گذشته اشاره شده است، زنان منطقه خوسف در گذشته که چرخه اقتصادی بخش کشاورزی و صنایع دستی به‌صورت مکمل یکدیگر فعال بودن در تبدیل پنبه «مله» که خاص منطقه خاص بوده به پارچه‌های خاص و حوله سهم بسزایی داشتند به‌گونه‌ای که بخشی از درآمد خانوار را تأمین می‌نموده‌اند؛ اما امروزه به علت تمایل کمتر برای ورود به این‌گونه صنایع دستی از یک طرف و عدم دسترسی به این نوع پنبه برای خانواده‌هایی که به‌خصوص مهاجران این شهر محسوب می‌شوند سهم درآمدی زنان را از درآمد خانوار کاهش داده است از دیگر مشکلات اقتصادی مطرح شده تورم و گرانی می‌باشد که در شرایط فعلی مانند تمام نقاط کشور، خوسف را نیز متأثر ساخته است. از مسائل دیگر اجتماعی که مطرح شده، استفاده از ماهواره در شهرستان می‌باشد. علی‌رغم بافت مذهبی شهرستان در بسیاری از نقاط که فاقد آنتن

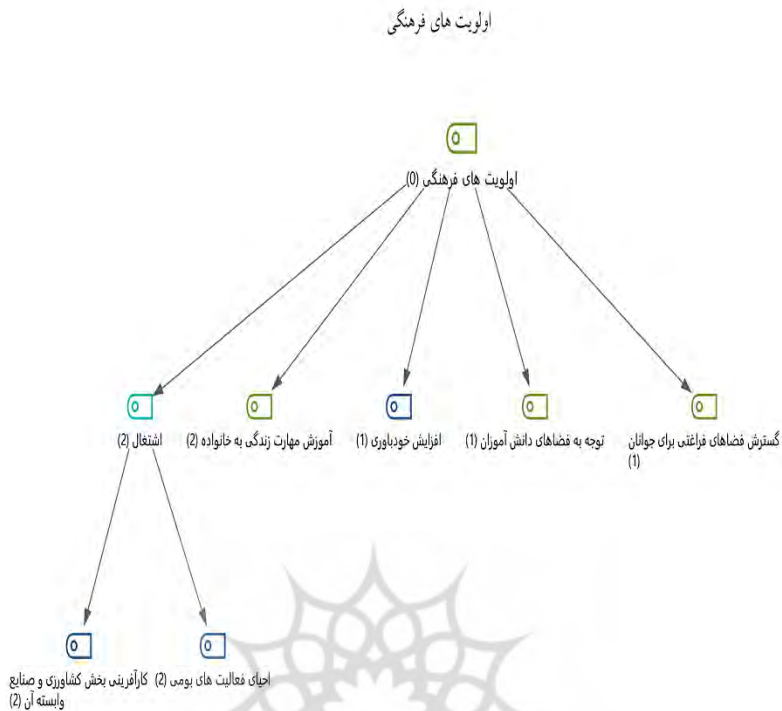
فضاهای فراغتی دسترسی آسان به مواد مخدر و ازدست رفتن هویت اجتماعی پیشین و مشاغل موقت و کم درآمد کم تجربگی معلمان منطقه است.

تاوانی از وقف پیدا کردن با محیط زندگی کارفرمای بخش کشاورزی و صنایع وابسته آن
 کمبود زیرساخت های شغلی توجه به فضاهای دانش آموزان عدم نظارت بر فضای مجازی
 پایین بودن هزینه مسکن و زندگی سیاست زدگی ارزش های فرهنگی ازدست رفتن هویت اجتماعی پیشین
 عدم تعلق به جامعه بومی طلاق تفاوت های عمیق تحصیلی دانش آموزان
 خرید و فروش مواد و روان گردان دسترسی آسان به مواد اثرات منفی بر سبک زندگی مسرعاتی بر سه زندگی شهری
 خشکسالی روستاهای اطراف عدم ایجاب چارت اداری دستگاههای اجرایی کاهش سهم در آمد زنان در خانواده نسبت به گذشته چالش های زیست محیطی کمبود مهارتهای کارگزارانه
 مشکلات اقتصادی افزایش ناهنجاریهای اجتماعی نظامیان تورم و گرانی امکانات بیشتر شهرهای مجاور سرعت های خورد سواد رفته ای مدرسه های ارضی
 عدم مطالبه گری شکاف نسلی چالشهای فضای مجازی کمبود فضاهای فراغتی حضور بومیان بعد از بازنگشتگی
 مشکلات اقتصادی زود رانندگان عدم خود باوری عدم نظارت اجتماعی خشکسالی عدم تعاضل افزایش خودباوری ناهنجاریهای اجتماعی
 باورهای نادرست تمایل بیشتر دختران به تحصیل نسبت به پسران کاهش جمعیت فقر
 فقدان پوشش آنتن دیجیتال باورهای نادرست تمایل بیشتر دختران به تحصیل نسبت به پسران کاهش جمعیت فقر
 آمیختگی فرهنگی نظام ارتقاء و رفاهیت باورهای مذهبی والدین و فرزندان سیاست های نادرست ملی و منطقه ای نگرانی بومیان محدودیت فضای زندگی به آپارتمان دهانه گزده اشتغال
 بی قدرتی سیاسی بودن مهاجرین سواد هدایت شده جوانان کاهش فعالیت های ورزشی مجلات نامحکومی فضای شهری اجتمایی به مسئله بی مسئولیتی اقدام به خودکشی
 آموزش مهارت زندگی به خانواده ناهنجاریهای اقتصادی کشاورزی بازنگشتگان معدوم بازنشستگان معطلات معطلات اجتمایی به مسئله بی مسئولیتی اقدام به خودکشی
 مهاجره فقدان چرخه ی اقتصادی تمایل کم به رشته های علوم پایه و مهندسی تغییر گویش بومی تفاوت های عمیق اعتقادی با والدین
 کم تجربه گی معلمان منطقه افزایش معاملات با دوستان و کاهش نظارت خانوادگی داشتن تمکن مالی و سرمایه اجتمایی بیرواشتی بی رویه منابع آب
 احیای فعالیت های بومی فرهنگ کار مشاغل موقت و کم درآمد مسئولیت گزینی نیروهای بومی گسترش فضاهای فراغتی برای جوانان
 عدم تناسب تحصیلات با مشاغل موجود کارمندان غیر بومی و کم تجربه کم رنگ شدن فعالیت های حوزه صنایع دستی تغییر ساختار اجتماعی سیاسی
 تجملگرایی چشم و هم چشمی کاهش تعاملات خانوادگی و خویشاوندی

شکل (۱): ابرواژگان مسائل اجتماعی و فرهنگی

۲-۶. اولویت های فرهنگی

در بخش دیگر در خصوص اولویت های فرهنگی مدنظر متولیان و مؤثران فرهنگی از آنها پرسیده شد. از مجموعه توضیح های ارائه شده می توان چنین استناد کرد اولویت های فرهنگی این افراد برای شهر خوسف عبارتند از: مسئله اشتغال در دو بُعد احیای فعالیت های بومی و کارآفرینی بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن، آموزش مهارت های زندگی به خانواده ها در جهت کاهش آسیب های اجتماعی، افزایش خودباوری جوانان، توجه به فضاهای دانش آموزی و سرمایه گذاری روی جوانان و نوجوانان شهرستان و گسترش فضاهای فراغتی گوناگون و جذاب برای نگاه داشتن نسل جوان در منطقه و پیگیری از مهاجرت است.

نمودار (۳): اولویت‌های فرهنگی

ابرواژگان اولویت‌های فرهنگی شامل کارآفرینی بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن، آموزش مهارت‌های زندگی به خانواده، احیای فعالیت‌های بومی و اشتغال، پرتکرارترین واژگان در صحبت‌ها و مصاحبه‌های متولیان و مؤثران فرهنگی بوده است.

توجه به فضاهای دانش آموزان

اشتغال

احیای فعالیت‌های بومی
آموزش مهارت زندگی به خانواده

افزایش خودباوری

کارآفرینی بخش کشاورزی و صنایع وابسته آن

گسترش فضاهای فراغتی برای جوانان

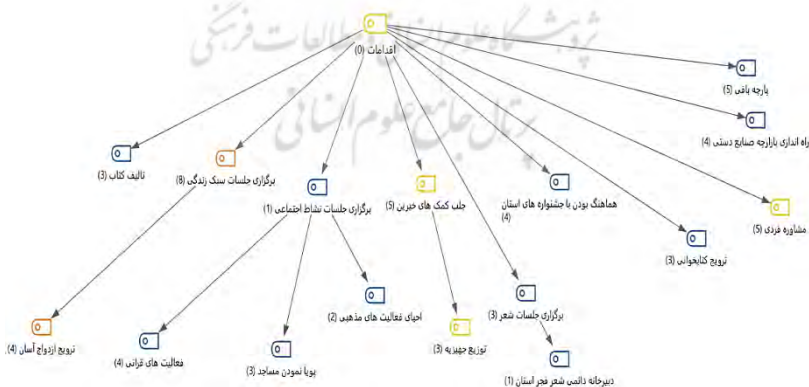
شکل (۲): ابرواژگان اولویت‌های فرهنگی شهر خوسف

در نمودار زیر هم همان‌طور که مشاهده می‌شود احیای فعالیت‌های بومی، کارآفرینی بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن، آموزش مهارت‌های زندگی به خانواده به تساوی در رتبه نخست؛ توجه به فضاهای دانش‌آموزی، افزایش و خودباوری گسترش فضاهای فراغتی برای جوانان و ایجاد اشتغال به تساوی در رتبه بعدی قرار گرفتند.

۳-۶. اقدام‌های فرهنگی

در سؤال دیگری از صاحب‌نظران در مورد اقدام‌هایی که تاکنون در حوزه فعالیت فرهنگی و اجتماعی به لحاظ تکالیف اداری و اجتماعی بر عهده دارند پرسیده شد. بر این اساس این اقدام‌ها به شرح ذیل معرفی شده است: تألیف کتاب، برگزاری جلسه‌های سبک زندگی مانند ترویج ازدواج آسان، برگزاری جلسه‌های نشاط افزایش اجتماعی شامل فعالیت‌های قرآنی، پویا نمودن مساجد و احیای فعالیت‌های مذهبی، جلب کمک خیران برای ازدواج آسان و توزیع جهیزیه، برگزاری جلسه‌های شعر و ادب با توجه به ظرفیت‌های مختلف در شهرستان به لحاظ حضور شعرا و و ادب دوستان وجود دارد، و در نتیجه شکل‌گیری دبیرخانه دائمی شعر فجر استان در شهر خوسف، هماهنگی برای جشنواره‌های استانی، ترویج کتابخوانی، مشاوره‌های روان‌شناسی فردی، راه‌اندازی بازارچه صنایع دستی و پارچه‌بافی بوده است.

اقدامات صورت گرفته در حوزه فرهنگی شهرستان

نمودار (۴): اقدامات فرهنگی انجام شده در شهر خوسف

همان‌طور که در نمودار مشاهده می‌شود برگزاری جلسه‌های سبک زندگی به‌عنوان بیشترین اقدام و پس‌از آن جلب کمک‌های خیران و برگزاری جلسه‌های نشاط اجتماعی به‌صورت مساوی، هماهنگ بودن با جشنواره‌های استانی و مشاوره‌های فردی به‌صورت تصاویر در گام بعدی بزرگداشت مقام نخبگان، برگزاری جلسه‌های شعر، پارچه‌بافی، ترویج کتاب‌خوانی، راه‌اندازی بازارچه‌های صنایع‌دستی و جشنواره گل نرگس عناب در مرحله بعد به‌صورت مساوی، همچنین تألیف کتاب، ترویج شیوه‌های جدید کشاورزی، بیمه محصولات کشاورزی، مسابقه‌های ورزشی، جلسه‌های پرسش و پاسخ دانش‌آموزی، کارگاه‌های آسیب‌های اجتماعی و دستگیری قاچاقچیان و پاک‌سازی محلات از معتادان به‌صورت مساوی در مرحله بعد اقدام‌های انجام شده، قرار گرفتند.

ابرواژگان پرتکرار در مصاحبه‌ها حاکی از این است که مهم‌ترین واژه در مورد اقدام‌های صورت گرفته برگزاری جلسه‌های سبک زندگی است. مشاوره فردی، جلب کمک‌های خیران، هماهنگی با جشنواره‌های استانی، پارچه‌بافی و ترویج ازدواج آسان از دیگر مواردی است که در این مصاحبه‌ها تکرار شده است.

هماهنگ بودن با جشنواره های استان

جلب کمک های خیرین دستگیری قاچاقچیان و پاکسازی محلات بزرگداشت مقام نخبگان

کارگاه آسیب اجتماعی راه اندازی بازارچه صنایع دستی تألیف کتاب

دیرخانه دانشی شعر فجر استان احیای فعالیت های مذهبی مشاوره فردی ترویج شیوه های جدید کشاورزی

برگزاری جلسات سبک زندگی

بیمه محصولات کشاورزی برگزاری جلسات شعر مسابقات ورزشی

برگزاری جلسات نشاط اجتماعی ترویج کتابخوانی ترویج ازدواج آسان

جلسات پرسش و پاسخ دانش آموزی پارچه بافی پویا نمودن مساجد

فعالیت های قرآنی توزیع جهیزیه

جشنواره گل نرگس- عناب

شکل (۳): ابرواژگان اقدام‌های متولیان فرهنگی شهر خوسف

نتیجه‌گیری

گستره وسیع فرهنگ با توجه آثار آن بر تمام ابعاد اجتماعی و اقتصادی جامعه، نیازمند شناسایی، رصد و بازاندیشی مداوم در حوزه‌های مختلف است. شهر خوسف با توجه به قدمت چند صدساله فرهنگی و گستره جهانی شدن فرهنگ با توجه به توسعه فناوری‌های نوین، نیازمند ارزیابی فرهنگ موجود و تعیین اولویت‌های فرهنگی آتی است.

بر اساس واکاوی نظرهای مطلعان و مؤثران فرهنگی در شهر خوسف، مهم‌ترین ابعاد مسائل اجتماعی و فرهنگی شهر خوسف مهاجرت، تعلق و تعهد اجتماعی، فضاهای فراغتی، مشکلات اقتصادی از جمله بیکاری و... چالش‌های خانواده، مسائل و آسیب‌های اجتماعی و اعتیاد مشخص شده‌اند. بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) نرخ بیکاری جوانان در شهرستان خوسف ۷,۵ درصد و استان ۲۷ درصد و کل کشور ۲۷,۹ درصد است. نرخ اشتغال در این شهرستان ۹۴,۶ درصد استان ۸۸ درصد و کشور ۸۷,۴ درصد است. از دیگر مسائل مهاجرت است که به دو بخش برون‌مهاجرتی و درون‌مهاجرتی تقسیم گردید. مهاجران واردشده با خاستگاه شهری به شهر خوسف ۸۱,۲ درصد و استان ۷۰,۲ درصد به هزار نفر می‌باشد. مهاجران واردشده با خاستگاه آبادی به شهر خوسف ۱۸,۸ درصد و استان ۲۹,۷ درصد به هزار نفر هست. وضعیت خالص مهاجرت در این شهرستان از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۵ بالاترین رقم استان یعنی ۱۳۷ درصد است. راه‌اندازی کارخانه چدن، انتقال پادگان ارتش از بیرجند به خوسف، حضور کارگران کشاورزی برای برداشت محصولات و مهاجرین روستایی در سال‌های اخیر منجر به تغییر نسبت جنسی این منطقه به ۱۰۷,۵ شده است. در مورد چالش‌های خانواده و از جمله ازدواج نیز موسوی (۱۳۹۸) سن ازدواج در گذشته خوسف را برای مردان ۱۵ تا ۱۸ سال و برای دختر ۱۲ تا ۱۸ سال بیان کرده است که با توجه به شرایط فعلی این شهرستان نیز بیشتر از الگوی استان در حوزه ازدواج تبعیت می‌کند. درصد افراد هرگز ازدواج‌نکرده در شهرستان خوسف ۳۹,۶ درصد است که از میانگین استان ۲۹,۸ درصد و میانگین کشوری ۳۰,۳ درصد بالاتر است. باید برنامه‌ریزی مناسبی برای آن صورت گیرد. پدیده اعتیاد آن‌هم از نوع سنتی از دیرباز در منطقه خوسف مطرح بوده است چنان‌که موسوی (۱۳۹۸) آن را منوط به قشر خاصی نمی‌داند و بخشی از سیاست‌های استعمار انگلیس در منطقه در خرید سوخته تریاک از مصرف‌کنندگان آن و دسترسی آسان به مواد که به‌نوعی باعث

اعتیاد تعداد زیادی از افراد در منطقه شده است را مطرح می‌کند اولویت‌های فرهنگی شناسایی شده، شامل کارآفرینی بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن آموزش مهارت‌های زندگی به خانواده احیای فعالیت‌های بومی اشتغال پُر تکرارترین واژگان در صحبت‌ها و مصاحبه‌های متولیان و مؤثران فرهنگی بوده است.

مهم‌ترین اقدام‌های صورت گرفته برگزاری جلسه‌های سبک زندگی است. مشاوره فردی، جلب کمک‌های خیران هماهنگی با جشنواره‌های استانی پارچه‌بافی و ترویج ازدواج آسان از دیگر مواردی است که در این مصاحبه‌ها تکرار شده است.

در پیشنهاد‌های مطرح‌شده توسط صاحب‌نظران ایجاد صنایع تبدیلی بخش کشاورزی که خود منجر به کامل شدن چرخه تولیدهای کشاورزی می‌شوند. گسترش و ایجاد فضاهای فراغتی و فرهنگی جهت استفاده بهینه جوانان، حفظ داشته‌های فرهنگی در حوزه‌های مختلف از جمله مشاغل بومی، زبان، ویژگی‌های فرهنگی، احیای بوم‌گردی جهت ایجاد شغل و درآمدزایی، توجه به نخبگان فرهنگی بومی منطقه و داشتن برنامه‌ریزی فرهنگی مدون، گسترش فعالیت مساجد جهت پویایی نشاط اجتماعی در محلات و توجه خاص به مراسم‌هایی چون مراسم بیل‌زنی^۱ و احیای ظرفیت‌های ادبی و هنری و توانمندسازی روستاهای مجاور به‌منظور کاهش مهاجرت از روستا و خالی از سکنه‌شدن روستاهای شهرستان ارائه گردیده‌اند.

پیشنهادها

خوسف با تمام دور بودن از پایتخت و انزوایی که به‌واسطه سال‌ها استقلال و غنای اقتصادی و فرهنگی که داشته است، همواره توانسته فرهنگ بومی خود را علی‌رغم مسائل و مشکلات اجتماعی حفظ کند. برای تداوم این پویایی فرهنگی با توجه به نتایج می‌توان پیشنهاد‌های ذیل را ارائه کرد:

۱- ایجاد برنامه‌های فرهنگی برای تعامل و جذب حداکثری با توجه به جمعیت بومی و مهاجرین وارد شده به خوسف؛

۲- توجه به کارآفرینی و ایجاد شغل در بخش‌هایی چون صنایع دستی و فرآوری

۱. بیل‌زنی، میراث معنوی مردم خوسف است که در ظهر عاشورا برپا می‌شود. برای برپایی این مراسم در هر یک از دو هیئت مذهبی خوسف دو دسته پانزده نفری که مجموعاً چهار دسته هستند، تشکیل می‌شود. هر یک از نفرهای بیل به‌دست، دایره‌وار بیل‌ها را به‌هم‌چسبانده به‌طرف آسمان می‌گیرند و فریاد «یا علی» سر می‌دهند. این مراسم تنها در خوسف اجرا می‌شود و نوعی شبیه‌سازی از طایفه بنی‌اسد در صحرای کربلا است.

- محصولات کشاورزی برای درآمدزایی اقتصادی به عنوان تأمین حداقل‌های زندگی؛
- ۳- نگاه خاص در سطح ملی و منطقه‌ای به منابع و ظرفیت‌های انسانی خوسف اعم از علما و روحانیون، شعرا، نویسندگان و سایر گروه‌های اجتماعی و استفاده از این افراد در برنامه‌ریزی فرهنگی منطقه؛
- ۴- حفظ و معرفی مفاخر خوسف جهت نگهداشت حافظه تاریخی - فرهنگی منطقه.

فهرست منابع

- الویری، محسن (۱۳۸۲). مصاحبه در مورد رصد فرهنگی. در: گزارش درآمدی بر طراحی نظام رصد فرهنگی کشور، دفتر مطالعات فرهنگی. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی،
- حسین بر، محمد عثمان و روستاخیز، بهروز (۱۳۹۹). تحلیل وضعیت فرهنگی سیستان بلوچستان از دید کنشگران میدان فرهنگ. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر بهار*، (۱۰۱).
- حمیدی فراهانی، همایون و حشمتی، هادی (۱۳۹۲). بررسی جایگاه و تحولات فرهنگ در فرآیند جهانی‌شدن. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۳(۹)، ۱۵۳-۱۸۰.
- داروغه، شیرین (۱۳۸۶). مهندسی فرهنگی و رصد فرهنگی. *فرهنگ اصفهان پاییز و زمستان*، (۳۷ و ۳۸).
- ربانی، رسول و احمدی، یعقوب (۱۳۸۴). جهانی‌شدن و آینده فرهنگ‌های بومی. *مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، (۲۱۵ و ۲۱۶)، ۳۶-۵۱.
- سالک، تقی (۱۳۹۸). *خوسف شهری کهن در کناره بیابان*. تهران: انتشارات کجاوه سخن سوره مهر.
- صاحبی، محمدجواد (۱۳۸۴). *مناسبات دین و فرهنگ در جامعه ایران (مجموعه مقالات)*. تهران: طبع و نشر.
- عنبری، موسی (۱۳۸۸). *تطور مفهومی رصد فرهنگی*. مرکز مطالعات راهبردی، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- عیوضی، محمدرحیم و کشاورز ترک، عین‌الله (۱۳۹۲). *نظام برنامه‌ریزی فرهنگی شده در انقلاب اسلامی با رویکرد آینده‌پژوهی*. *پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، سال

- سوم، (۱).
- قطبی جشوقانی، محمد (۱۳۹۶). رصد فرهنگی آمارهای خشک، آمارهای نرم. فرهنگ اصفهان، (۴۷ و ۴۸).
- لسترینج، گای (۱۳۹۳). *جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی*. ترجمه محمود عرفان، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). *داده‌های سرشماری*. تهران: معاونت آمار.
- مستوفی، حمدالله (۱۳۹۶). *متن کامل دانشنامه نزهت‌القلوب*. تصحیح میرهاشم محدث، تهران: سفیر اردهال.
- معیدفر، سعید (۱۳۸۳). *مصاحبه در مورد رصد فرهنگی*. در: گزارش درآمدی بر طراحی نظام رصد فرهنگی کشور. دفتر مطالعات فرهنگی. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- مقتدایی، عباس (۱۳۸۷). *فرهنگ و رصد فرهنگی «پیشنهاد طرح اجرایی رصد فرهنگی در اصفهان»*. نشریه فرهنگ اصفهان، (۴۱ و ۴۰).
- موسوی، سید حمید (۱۳۹۸). *گُو فرهنگ‌آبادی‌های خراسان جنوبی (شهرخوسف)*. تهران: انتشارات دستان.
- مهدی‌زاده، سارا (۲۰۱۰). *شناخت اجمالی بافت تاریخی خوسف*. دو ماهنامه معمار، (۶۲).
- مهرشاد، احمد (۱۳۹۶). *ملزومات و تحذیرهای رصد فرهنگی*. فرهنگ اصفهان، (۴۷ و ۴۸).
- نبوی، سید عباس (۱۳۸۲). *مصاحبه در مورد رصد فرهنگی*. در: گزارش درآمدی بر طراحی نظام رصد فرهنگی کشور. دفتر مطالعات فرهنگی. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- نگهداری، بابک (۱۳۸۵). *رصد فرهنگی، ابعاد و راهکارها*. مهندسی فرهنگی، (۶ و ۷).
- Maykut, P. & Morehouse, R. (1994). *Beginning qualitative research: A philosophical and practical guide*. Routledge; 1st edition (September 8, 1994).

References

- Alveiri, M. (2003). Interview about cultural observation. In: Income report on the design of the country's cultural observation system, Cultural Studies Office. Tehran: Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution.
- Anbari, M. (2008). Conceptual evolution of cultural observation, Center for Strategic Studies, Tehran: Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution.
- Darogheh, Sh. (2007). Cultural Engineering and Cultural Observation, Isfahan Culture Fall and Winter 1386 - No. 37 and 38.
- eivazi, M. R., & keshavarz turk, E. (2014). Culturised planning system in Islamic Revolution with Futures studies approach. , 3(9), 1-22.
- Hamidi Farahani, H. & Hashmati, H. (2013). Globalization and The Electronic Public Relations in the Iranian Government Organizations. Strategic Studies of public policy. 3(9), 153-180.
- Hosseinbor., M. O. & Roustakhiz, B. (2022). The analysis of the cultural condition of Sistan and Baluchestan from the perspective of the activists of cultural field. Sociology of Culture and Art, 4(1), 124-101.
- Lestrangle, G. (2013). Historical Geography of Eastern Caliphate Lands, translator: Mahmoud Irfan, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company.
- Maintenance, B. (2007). Cultural observation, dimensions and solutions, cultural engineering in February and March 2007- numbers 6 and 7.
- Maykut, P. & Morehouse, R. (1994). Beginning qualitative research: A philosophical and practical guide, Routledge; 1st edition (September 8, 1994).
- Mehrshad, A. (2016). Necessities and warnings of cultural observation, culture of Isfahan spring and summer 2016 - numbers 47 and 48.
- Moaidfar, S. (2004). Interview about cultural observation. In: Income report on the design of the country's cultural observation system. Office of Cultural Studies. Tehran: Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution.
- Moqtadaei, A. (2008). Culture and cultural observation, "Proposal of the implementation plan of cultural observation in Isfahan", Farhang Isfahan magazine, autumn and winter 1387 - numbers 41 and 40.
- Mostofi, Hamdollah (2016). full text of the encyclopedia of Nazhat al-Qulob, edited by Mirhashem Mohhaddth, Tehran: Sefir Ardahal, first edition.
- Nabawi, A. (2012). Interview about cultural observation. In: Income report on the design of the country's cultural observation system. Office of Cultural Studies. Tehran: Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution.
- Qutbi Jeshoqani, M. (2016). Cultural observation of dry statistics, soft statistics, Isfahan culture spring and summer 2016, numbers 47 and 48.
- Rabbani, R. & Yaqub A. (1384). Globalization and the Future of Native Cultures, Journal of Political-Economic Information, Volumes 215 and 216, August and September 1384, 36-51.
- Safa, Z. (1983). History of Literature in Iran, Tehran: Ibn Sina.
- Sahibi, M., J. (2004). Relations between religion and culture in Iranian society (collection of articles); Tehran: Taba & nashr.
- Yosefi. E. (2019). The Idea of Culture Observatories- Overview. Rahyaf, 28(72), 91-102.